

Ethem Nejat (1887-1921)

Gazeteci, yazar, eğitimci, siyaset adamı

Yeni Fikir, Sayı 21, Mayıs 1914

Ethem Nejat Bey'in hangi tarihte dünyaya geldiği tam olarak bilinmemekte olup bu konuda farklı görüşler ileri sürülmektedir. İstanbul Üsküdar'da bulunan Ahmet Çelebi Mahallesi'nde 1882 yılında dünyaya geldiğini ileri sürülenler olduğu gibi edenler doğum tarihinin 1887 yılı olduğunu iddia edenler de vardır. Babasının adı Hasan, annesinin adı Cavide'dir. Ethem Nejat, anne tarafından Çerkes'dir (Beseney) ve soylu bir aileye mensuptur. I. Dünya Savaşı sırasında Osmanlı Devleti'ne sığınarak Sivastopol'ü top ateşine tutan Goeben (Yavuz) zırhlısının komutanı olan Bahriye Albayı Cevat Bey (Toydemir), Ethem Nejat'ın dayısıdır. Annesinin amcasının oğlu ise Atatürk'ün yakın arkadaşlarından olan General Cemil Cahit Toydemir'dir.

Ethem Nejat'ın ilköğretimini nerede aldığı konusunda bir bilgi bulunmazken kendisi okuma yazmayı annesinden öğrendiğini ifade etmektedir. Üsküdar İdadisi ve Ticaret Mekteb-i Âli'sinden mezun olan Nejat Bey, II. Abdülhamid Dönemi'nde gazetecilik yapmıştır. Osmanlı Ziraat ve Ticaret Gazetesinde düzenli yazıları yayınlanan Nejat Bey, İttihad ve Terakki Cemiyeti ile bağlantı kurduğu için II. Meşrutiyet öncesinde zorunlu olarak yurt dışına kaçmıştır. Yazılarında hangi tarihlerde hangi ülkelerde bulunduğunu tam olarak belirtmese de yazdıklarının satır aralarından bazı ipuçlarına ulaşılmaktadır. Kesin olmamakla birlikte yurt dışına ilk çıkışında Amerika'ya, Newyork'a gittiğini düşünülmektedir. Çünkü 1909 yılında Osmanlı Ziraat ve Ticaret Gazetesinde yazdığı bir makalede iki sene önce Amerika'da olduğunu ifade etmektedir. Buna göre 1907 yılında Ethem Nejat Amerika'da bulunmaktadır. II. Meşrutiyet'in ilanından önce ise Nejat Bey'in Fransa'da olduğunu bilinmektedir ve Meşrutiyet'in ilanından yaklaşık iki ay sonra İstanbul'a dönmüştür.

Yurda döndükten sonra bir müddet İstanbul'da kalan ve daha sonra Alasonya Hususi İdadisine müdür olarak atanan Nejat Bey burada yakın arkadaşı Osman Ferid (Uyguç) ile birlikte oldukça başarılı işlere imza atmıştır. 1909-1910 yıllarında Alasonya'da kalan Ethem Nejat, Ferid Bey ile birlikte Manastır Darülmualimini'ne tayin edilmiştir. Okulun müdürlüğünü yapan Nejat Bey bu okulda tarım ve ticaret eğitimi üzerinde durmuş ve tarım dersi öğretmenliğine atanan Ferid Bey ile birlikte "Terbiyevî Yeni Fikir" isminde bir dergi yayınlamıştır. Balkan Savaşları sırasında Sırp Manastır'ı ele geçirmesiyle bir süre esaret hayatı yaşamış, bu esaret sonrasında İstanbul'a gelmiş, Eylül 1913'de Bursa Darülmualimin Müdürlüğü'ne atanmıştır. Manastır Darülmualimini'nde gerçekleştirdiği hemen hemen tüm faaliyetleri Bursa'ya taşımıştır. 1912 yılında kurulan Türk Ocağı ve 1913 yılında vücuda getirilen Türk Gücü Derneğinin çalışmalarına aktif olarak katılan Nejat Bey, bu yıllarda koyu bir Türk milliyetçisidir.

Ethem Nejat, 1914 yılında İzmir Darülmualimin Müdürlüğüne atanmıştır. Çanakkale Savaşlarının başlaması üzerine okuldaki talebelerden 60 tanesi ile başta Ethem Nejat Bey olmak üzere okul muallimleri gönüllü olarak harbe katılmışlardır. Buradan Muğla Maarif Müdürlüğüne atanan Nejat Bey, oradan da 1915 yılının ortalarında Eskişehir Maarif Müdürlüğü'ne atanmıştır.

Haziran 1917'de Adana Maarif Müdürlüğü görevine atanan Nejat Bey, bu görevinden sonra İstanbul'da Darüleytam Sanayi Şubesinde öğretmenlik yapmış ve aynı zamanda Maarif Nezareti Telif ve Tercüme Azalığı görevini sürdürmüştür. Ethem Nejat, 1918 yılında uzun zamandır faaliyetlerine katıldığı Türk Ocaklarının yardımı ile Maarif Nezâreti'nce Almanya'ya gönderilmiştir. Avrupa ve özellikle Almanya'da o yıllarda oldukça etkili olan Spartakistlerin her yeri saran gösterileri ve grevleri, çalışmak veya eğitim almak amacıyla Almanya'da bulunan Osmanlı gençlerini derinden etkilemiştir. Bir müddet sonra Nejat Bey bu hareketin etkisinde kalarak sol düşünceye kaymış ve burada bulunan Osmanlı aydınlarıyla birlikte hareket etmeye başlamıştır. Kurtuluş isimli bir dergi çıkarmaya başlayan gençler siyasi olarak seslerini duyurabilmek amacıyla da "Türkiye İşçi ve Çiftçi Fırkası" isminde bir fırka kurmuşlardır.

Ethem Nejat bir yıl sonra yurda dönmüş ve "Türkiye İşçi ve Çiftçi Sosyalist Fırkası" içerisinde siyaset yapmaya başlamıştır. Nejat Bey'in, oldukça karışık bir dönem olan Mütareke yıllarında milletvekili adaylıkları olmuş fakat başarılı olamamıştır. Ethem Nejat'ın bu yıllarda önce Samsun Maarif Müdürlüğüne atandığı, oradan da kısa bir süre sonra Rusya'ya kaçtığını bilinmektedir. O sıralarda Rusya'da bulunan Mustafa Suphi'nin grubuna dâhil olan Nejat Bey, önce 1-7 Eylül 1920'de Bakü'de toplanan "Birinci Doğu Halkları Kurultayı"na, ardından 1921 yılında yine Bakü'de toplanan "Türkiye İştirakiyyun Fırkası Kongresi"ne Anadolu ve Eskişehir temsilcisi olarak katılmıştır. Mustafa Suphi'nin reisliğindeki Türkiye Komünist Fırkası merkez heyetine seçilen Ethem Nejat, fırkanın Genel Sekreterlik görevinde bulunmuştur. Mustafa Suphi ile birlikte fırkanın Anadolu'ya taşınması için çalışmalara katılmış ve fırka mensuplarıyla birlikte Kars'a gelmişlerdir. Mustafa Suphi ve ekibinin Anadolu'ya gelişlerinin bir diğer nedeni de Trabzon'dan gemi ile Samsun'a, oradan da Ankara'ya geçmek ve Mustafa Kemal Paşa ile görüşmektir. Mustafa Kemal, Mustafa Suphi ve ekibinin faaliyetlerine çok sıcak bakmamakta ve meclis kürsüsünden bu durumu şu sözlerle ifade etmektedir: "İşte bu serseriler bir iş yapmak hülyasına kapılarak zahiren memleketimize ve milletimize nafi olmak için Türkiye Komünist Fırkası diye bir fırka teşkil etmişlerdir ve bu fırkayı teşkil edenlerin başında da Mustafa Suphi ve emsali bulunmaktadır. Bunlar doğrudan doğruya bir hiss-i vatanperverane ile ve hiss-i hakiki-yi millî ile değil, benim kanaatimce belki kendilerine para veren, kendilerini himaye eden ve bunlara ehemmiyet atfeden Moskova'daki prensip sahiplerine yaranmak için bir takım teşebbüsât-ı serseriyanede bulunmuşlardır. Bunların yaptıkları Rus bolşevizmini muhtelif kanatlardan memleket dâhiline sokmak olmuştur. Bu suretle memleketimize hariçten komünizm cereyanı sokulmaya başlanmıştır". Doğu Bölgesinin oldukça karışık olduğu bir dönemde Kars'a gelen heyetin faaliyetlerinden rahatsız olan

isimlerden bir diğeri de Kazım Karabekir'dir. Kars'tan Erzurum'a gelen ekip Erzurum'da halkın yoğun protestoları ile karşılaşmış ve canlarını kurtarmak için kendilerine acilen Trabzon'a gitmeleri yönünde baskı yapılmıştır. Trabzon'dan Batum'a oradan da Bakü'ye gitmek için bir taka ile limandan ayrılan kafileden içerisinde Ethem Nejat'ın da bulunduğu 15 kişi Karadeniz açıklarında Yahya Kaptan ve adamları tarafından 28 Ocak 1921 tarihinde öldürülmüşlerdir. Bu cinayetin kim ya da kimler tarafından planlandığı noktası hiçbir zaman açıklığa kavuşmamıştır.

Ethem Nejat'ın en dikkat çekici özelliği eğitim alanında öne sürdüğü fikirler ve girişimlerdir. Balkan Savaşları esnasında Osmanlı ordusundaki askerlerin zayıf, hastalıklı ve bedenen zayıf halini gören Nejat Bey, geleceğin askerleri olan çocukların daha küçük yaşlardan askerlik mesleğine hazırlanmaları ve bedenen güçlenmeleri için mektep müfredatlarına beden eğitimi derslerinin eklenmesini istemiş ve izcilik faaliyetlerine büyük önem vermiştir. Görev yaptığı her vilayette ve okulda izci birlikleri oluşturmuş ve öğrencilerine askeri talimler yaptırmıştır. Doğada eğitim, yaparak ve yaşayarak öğrenmeye büyük bir önem veren Ethem Nejat futbol, eskrim, jimnastik gibi spor dallarının tanıtımında büyük rol oynamıştır. İmtiyaz sahibi olduğu Yeni Fikir ve Toprak Mecmualarında, Cumhuriyet Dönemi'nin en önemli eğitim kurumlarından birisi olan Köy Enstitülerinin fikri öncülüğünü yapmış olan Nejat Bey, bir ziraat memleketi olan Osmanlı Devleti'nde çiftçilerin modern tarım usullerini bilmediklerini ve ilkel yöntemlerle tarım yaptıklarını dile getirerek kalkınmanın sağlanmasının modern usullerle ziraat yapılmaktan geçtiğini belirtir. Bu kadar çiftçiye modern usullerle ziraatın nasıl yapılacağını öğretmenin mümkün olmadığını ifade eden Nejat Bey, pratik bir çözüm olarak neticede her köye bir öğretmen gönderildiğini, bu öğretmenlerin daha darümualliminlerde okurken bir köylünün ihtiyaç duyacağı tüm bilgilerle donatılmasını önerir. Bu sayede öğretmenlerin köye gittiklerinde öğrendikleri bilgileri köylülere aktarabileceklerini belirtir ve müdürlük yaptığı darümualliminlerde ziraat ve ticaret derslerine ağırlık verir.

Balkan Savaşları sonrasında Anadolu'ya göç etmek zorunda kalan muhacirler için tasarladığı "Mesut Köy" projesi Ethem Nejat'ın kafasındaki modern köy yaşantısının bir tezahürüdür. Doğanın eğitimde çok büyük rol oynadığının farkında olduğu için görev yaptığı okullarda meteorolojik ölçümler yapmış, ağaç bayramları düzenlemiş, zararlı böceklerle mücadele konusunda faaliyetlerde bulunmuş, tüm mektep çocuklarını katıldığı mektep bayramları düzenlemiştir. Ethem Nejat'ın, Mustafa Suphi ile birlikte Anadolu hareketine katılması durumunda Maarif Vekili olacağını belirten Mete Tunçay'ın da dikkat çektiği gibi eğitim konusundaki donanımı ile II. Meşrutiyet'in en önemli fikir adamlarından ve eğitimcilerinden birisi olan Nejat Bey'in tanıtımında rol oynadığı, öncülük ettiği ve öne sürdüğü birçok fikir Cumhuriyet Dönemi'nde hayat geçirilmiştir.

Ethem Nejat'ın Eserleri: Mektepçilik, Yiğit Türkler, Çocuklarımızı Nasıl Büyütmeliyiz, Çiftlik Müdürü, Ethem Nejat, Terbiye-i İptidaiye Islahatı.

Mehmet Salih ERKEK

KAYNAKÇA

Akyüz, Yahya, **Türk Eğitim Tarihi (Başlangıçtan 1982'ye)**, Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Yayınları, Ankara, 1982.

Alkan, Mehmet Ö., "II. Meşrutiyet Aydını Olarak Ethem Nejat", **Sosyalizm ve Toplumsal Mücadeleler Ansiklopedisi**, C. 6, İletişim Yayınları, İstanbul.

Erkek, Mehmet Salih, **Bir Meşrutiyet Aydını Ethem Nejat (1887-1921)**, Kitap Yayınevi, İstanbul 2012.

TBMM Gizli Celse Zabıtları, Türkiye İş Bankası Yayınları İstanbul 1999.

Tonguç, İsmail Hakkı, **Canlandırılacak Köy**, Remzi Kitabevi, İstanbul, 1947.

Tunçay, Mete, **Türkiye’de Sol Akımlar-I (1908-1925)**, BDS Yayınları, İstanbul, 2000.

Yılmaz, Yunus, **Turancı Sosyalist Ethem Nejat**, İleri Yayınları, İstanbul 2012.

22/07/2024 tarihinde <https://ataturkansiklopedisi.gov.tr/bilgi/ethem-nejat-1887-1921/?pdf=3671> adresinden erişilmiştir